

бо лацінскай моваў. Між тым пісьменьнік Кастусь Тарасаў аднойчы заўважыў, што да зьяўленьня *бульбы* ў Беларусі гэтым словам называлі любыя клубні іншых расьлінаў. Так што, калі тая *бульба* і была запазычаньнем, то цяперашня — зусім не!

Ані ў жыцьці, ані ў мове *бульба* ня мае сынонімаў. Часам яе называюць беларускім хлебам, а часам з хлебам і ядуць.

„*На бульбу!*“ Які беларускі школьнік ці студэнт ня ведае гэтых словаў! Выезд дзяцей на дапамогу самай перадавой у сьвеце эканоміцы, хаця й перарываў навучальны працэс — быў усё ж часам прыемным. *Бульба* адбірала частку ведаў, але дадала адноснай ды супольнай свабоды.

Танец „*Бульба*“, мянушка „*бульбашы*“, першы пэрсанаж першай беларускай тэлевізійнай калыханкі — *Бульбінка*. Ніводзін пісьменьнік не абмінуў у сваёй творчасьці сымбалю нашага стала. *Бульба* здаецца беларусу нагэтулькі спрадвечнай, што напісаная адным з аўтараў ХХ стагодзьдзя п'еса, у якой пэрсанажы ХІ стагодзьдзя гавораць пра *бульбу*, ня выклікала пярэчаньняў ні ў рэдактара, ні ў чыгача.

Між тым *бульбу* ў Беларусі ведаюць усяго якіх гадоў 250–300. Яна з тых нямногіх, хто пакінуў амэрыканскі кантынэнт дзеля Беларусі.

Бульбаш

Андрэй Лапцёнак

„Гэй ты, *бульбаш!*“ — кінутае у твой адрас сэржантам-расейцам толькі ў першую хвіліну выклікала жаданьне адказаць крыўдніку і толькі таму, што прамоўлена гэта было як дакор ці абраза. Але зараз жа ты разумеў: які там дакор, якая абраза! „*Бульба*“, „*бульбіна*“, „*бульбянікі*“ — з лупінамі, з журам, каплуном, квасам, капустай, саладухай і яшчэ Бог ведае з чым былі традыцыйнай штодзённай ежай тваіх бацькоў. Па ўжывальнасьці гэтыя словы і сёньня спаборнічаюць са словамі „хлеб“, „маці“, „бацька“, „хата“.

Ані ў водным беларускім слоўніку вы ня знойдзеце слова „*бульбаш*“. Вытворнае ад „*бульбы*“, яно сустрэлася толькі ў слоўніку „солдатскага жаргона“, складзеным яшчэ за савецкім часам. Беларускі прызыўнік зь Бешанковічаў ці Лельчыцаў, выхаваны на *бульбе*, прыносіў з сабой у савецкую армію культ гэтага клубню.

Паглыналі простыя расейскія „парні“ тваю *бульбу* і называлі цябе „*бульбашом*“. Мы не крыўдавалі. „*Бульбаш*“ — гэта тая мяжа, дэмаркацыйная лінія, якая назаўсёды аддзяліла нас ад „халоў“, „маскалёў“, „лабусаў“ і „пшэкаў“.

Буракі

Алена Ціхановіч

У *бураках* ёсьць цымус: у чырвоных — колер, у цукровых — слодыч.

У *бураках* ёсьць пэрспэктыва — як станеш на пачатку калгаснай баразёнкі, то канец далёка-далёка.

За *буракамі* — літаратурная традыцыя. Францішак Багушэвіч выдаў „Дудку беларускую“ пад псеўданімам *Мацей Бурачок*.

Бурак — ежа сыціплая і кампанейская: ён ніколі не бывае ў цэнтры стала і сам па сабе: ён ці ў баршчы, ці ў вінэгрэце, ці „пад шубай“.

Зрэшты, слова гэтае рэдка ўжываецца ў адзіночным ліку — хіба толькі ў аднайменных прозьвішчах. А так увесь час — *буракі ды буракі*.

У адрозьненне ад бульбы, *буракі* асабліва не паддаліся мэханізаванай культывацыі, і таму зь імі зьвязваюць увесь цяжар калгаснага прыгону. *Калгасныя буракі* дзялілі на дзялкі — на пачатку заўсёды доўгіх барознаў брыгадзір убіваў тычкі з прозьвішчамі калгаснікаў, не выключаючы і пэнсіянэраў. Тыя мусілі адбыць дзьве праполкі, а часта — калі калгас ня меў іншай сілы — дагледзець да канца, выкапаць, пачысьціць і пагрузіць на трактары. Не пайсьці на *буракі* было раўназначна бунту ці адкрытай апазыцыі. Не апалоўшы *буракі*, нельга было атрымаць сена, каня ці талёнаў на цукар.

Таму на *буракі* хадзілі да сьмерці. Чым больш старэла вёска — тым ніжэй згіналіся постаці на *бураковых* палетках — пакуль урэшце самыя нямоглыя не станавіліся ў баразёнках на калені.

Бурак — адно са словаў, якому ўдалося амаль цалкам выцесьніць зь беларускага лексычнага поля свой іншамойны адпаведнік. Нават на трясянцы мала хто кажа „свьякла“. І нават беларускія расейцы стараюцца вымавіць: *бурякі*.

Бусел

Рыгор Барадулін

Бусел, бацян, служка перуна, ногі ў пажары, свьятая птушка ў беларусаў...

У тую хату ніколі ня ўдарыць пярун, якая на гарбе страхі нясе *буслова* гняздо.

На дрэве кладуць зьезджанае кола — сымбаль руху і сонца, каб *бусел* ладзьбаваў сабе гняздо, *буслянку*.

Паданьне распавядае, як Госпад даў чалавеку мех і сказаў занесьці ў пекла. І адначасна не глядзець, што ў мяху. Чалавек, вядома, не ўтрываў і развязаў мех, а адтуль нечысьць распаўзлася па зямлі. За гэтую правіну Госпад зрабіў цікаўнага чалавека *буслом* і загадаў зьбіраць нечысьць. А каб хоць трошкі скрасіць ягонае жыцьцё, даручыў *буслу* прыносіць вясну, прылятаць на зьвеставаньне, на самае святае свята, на якое сам *бусел* гнязда не ладзьбуе, а дзяўчына касы ня чэша.

Малым тлумачылі, адкуль яны — іх *бусел* прынёс у *капусту*.

Бусел адчувае ліхалецьце, галодны год. Тады ён скідвае з гнязда лішнія яйкі, каб не выводзіць дзяцей у галоднае жыцьцё.

Уладзімер Караткевіч назваў сваю найвыдатнейшую кнігу пра прошласьць і прышласьць Беларусі „Зямля пад белымі крыламі“.

Дзеці нязлосна цьвеляцца з *буслом*: „*Бусел-бусел-клекатун, схпіў жабу за каўтун, валачыў, валачыў і ў балоце памачыў*“. Ці так: „*Бацян, бацян, даўганосы, прапіў боты, а сам — босы*“.

У нас, на вушацкай зямлі, каб *бусел* рабіў шырэйшыя кругі, падпывалі: „*Буцян, буцян, круці кола, дам курьіцу на Міколу*“.

А цяпер мне часам гучыць рэклімна: „*Буцян, буцян, круці кола, дам бутэльку „кока-колы*“.